

Список використаних джерел

1. <https://www.expert-in.com.ua/ru/otsenka-korporativnyh-prav/>.
2. <https://fides.com.ua/our-publications/sudova-ekspertiza-dlya-rozrahunkiv-pri-vihodi-uchasnika-z-tov-2012-r>.

Курачченко Ганна Миколаївна,

судовий експерт сектору почеркознавчих досліджень відділу криміналістичних видів досліджень Черкаського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України

ПОЧЕРКОЗНАВЧЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПІДПИСІВ У «ТЕХНІЧНИХ ЗОБРАЖЕННЯХ» ДОКУМЕНТІВ

Під час розслідування злочинів будь-якої категорії нерідко виникає необхідність у використанні спеціальних знань. Ефективною формою використання таких знань на стадії досудового розслідування є призначення та проведення судових експертиз.

Одним із різновидів криміналістичних видів експертиз, які проводяться в

судово-експертних установах, є почеркознавча експертиза.

Потреба в призначенні почеркознавчих експертиз виникає під час розслідування кримінальних проваджень за фактами розслідування економічних злочинів. Практика свідчить про неодноразові випадки підробки цінних паперів (прості векселі, акції, приватизаційні папери, ощадні сертифікати), бухгалтерських документів (накладні, відомості, рахунки), особистих документів (паспорта, посвідчення, учнівські квитки). Конкуренція між банківськими установами призвела до спрощення процедури кредитування рухомого та нерухомого майна, що неминуче призвело до фальсифікації відповідних документів. На дослідження надходять заповіти, доручення, дарчі від імені вже померлих власників майна. В таких випадках почеркознавче дослідження буває єдиним доказом у справі, вирішує подальшу долю громадян [1].

Підпис є одним із найпоширеніших об'єктів почеркознавчого дослідження, який є особливим видом рукопису, що відображає прізвище особи або умовні письмові знаки та має посвідчувальне значення. В Методиці [2] чітко зазначено, що об'єктом судової почеркознавчої експертизи є конкретна почеркова реалізація (рукопис), яка безпосередньо виконана за допомогою пишучого приладу, а також виражена в ній система властивостей почерку. У виняткових випадках, коли експертові не може бути надано оригінал рукопису, об'єктом дослідження може бути копія (зображення) рукопису (рукописного тексту та підпису), що приєднана до справи у встановленому законом порядку та відповідає певним вимогам.

Дійсно, відповідно до п. 3.5 Інструкції та пункту 1.1. Науково-методичних рекомендацій [3], для проведення почеркознавчих

досліджень рукописних записів та підписів надаються оригінали документів. Цим же пунктом Інструкції передбачено проведення експертизи за фотознімками та іншими копіями об'єкта, коли об'єкт дослідження не може бути представлений експертові, однак крім об'єктів почеркознавчих досліджень.

Не дивлячись на це, виходячи з різних обставин, інколи маючи на меті умисного затягування термінів розслідування чи фальсифікування матеріалів справи, та завдяки широкому використанню копіювально-розмножувальної техніки у сучасному документообігу, до експертних установ все частіше звертаються з метою проведення почеркознавчого дослідження підписів, виконаних у копіях будь-яких документів.

То з чим стикається експерт-почеркознавець, коли на дослідження наданий не оригінал документу, а лише його зображення на папері чи копія.

Як зазначено в Методиці, оригінали документів – це об'єкти, в яких рукопис виконаний у результаті безпосередньої взаємодії матеріального носія інформації (паперу тощо) та знаряддя письма, а копії документів – це об'єкти, які за допомогою технічних засобів на матеріальному носії (папері тощо) повністю відтворюють зовнішній вигляд оригіналу документа, виготовлені та засвідчені в установленому законодавством порядку [2].

Таким чином, якщо до експертної установи надходить документ, виготовлений за допомогою копіювально-розмножувальної техніки та повністю відтворює зовнішній вигляд оригіналу документа, проте не завірений у відповідності до вимог діючого законодавства, то такий документ у судовому почеркознавстві прийнято називати «технічним зображенням», а під час опису реквізитів такого документа мова буде йти не про власне підпис, а про його «зображення».

Що ж таке «технічне зображення» документу? Це зображення зовнішнього вигляду документа, відтворене певним способом друку на матеріальному носії за допомогою технічних засобів. Тобто на відміну від копії документа, яка при належному порядку засвідчення має таку саму юридичну силу, що й оригінал, «технічне зображення» такої сили не має.

У чому полягають труднощі під час дослідження підписів у «технічних зображеннях» документів? Насамперед те, що у переліку об'єктів почеркознавчого дослідження, що зазначені у Методиці, немає «технічного зображення», проте в роз'ясненнях положень Методики відносно копій, які не засвідчені належним чином, судовому експерту рекомендується вживати таке поняття та використовувати при описі та дослідженні рукописних текстів та підписів поняття «зображення». У цьому ми вбачаємо невідповідність вичерпного переліку об'єктів дослідження та виникають питання, чи все ж такі досліджувати такі об'єкти чи відмовлятися від їх дослідження.

На даний час, на практиці існує певна послідовність дій судового експерта-почеркознавця. Під час дослідження підпису

судовий експерт встановлює спосіб виконання досліджуваного підпису. Після встановлення факту виконання чи нанесення підпису за допомогою технічних засобів, а саме копіювально-розмножувальної техніки, до почеркознавчого дослідження слід залучити судового експерта з правом проведення технічної експертизи документів з метою встановлення можливих ознак монтажу цього підпису (наприклад, аплікації зображення підпису з іншого документу та подальше виготовлення досліджуваного документу).

Слід зауважити, що факт відсутності ознак монтажу досліджуваного підпису не виключає можливості самого монтажу, а лише може свідчити про те, що зазначені ознаки не відобразилися на документі. При цьому експерт-почеркознавець подальше питання щодо встановлення виконавця підпису не вирішує.

Якщо ж судовий експерт з технічного дослідження документів встановлює факт наявності монтажу досліджуваного підпису у «технічному зображенні» документа, то експерт-почеркознавець також не вирішує питання про виконавця підпису. При необхідності проводиться подальше технічне дослідження підпису.

Тобто, незалежно від того, що в процесі дослідження встановить судовий експерт з технічної експертизи документів, почеркознавче дослідження припиняється, питання про встановлення виконавця підпису не вирішується.

На практиці нерідко на дослідження надають ксерокопії документів. При такому способі передачі зображення на папір експерт не може встановити послідовність виконання штрихів, прослідити наявність ознак, які вказують на технічну підготовку, незвичність виконання. Неможливо диференціювати природу виникнення деяких виявлених ознак – чи це особливості письмово-рухової навички, чи прояв дефектів копіювально-розмножувальної техніки.

Не дивлячись на чітку позицію ВСУ з цього приводу [4], ряд приватних судово-експертних установ на своїх сайтах пропонують вирішення почеркознавчих питань по копіях, наголошуючи, що наукова обґрунтованість таких висновків та об'єктивність вирішення питань, які ставляться перед експертом-почеркознавцем, безпосередньо залежать від кількості та якості порівняльного матеріалу (зразків почерку та підпису), що надається на дослідження [5].

Отже, для проведення почеркознавчої експертизи необхідно направляти лише оригінали документів, а не «зображення документів із зображеннями підписів», а також належні зразки почерку та підпису особи, щодо якої призначено експертизу, інакше не допоможуть ані висока кваліфікація експерта та його багаторічний досвід, ані використання найсучасніших методів проведення досліджень [1]. Обмеження проведення почеркознавчих досліджень ксерокопій підписів, коротких текстів на сьогодні є абсолютно справедливим і потребує документального закріплення на методичному рівні.

Список використаних джерел

1. Бідняк Г.С. Проблемні питання підготовки матеріалів до почеркознавчого дослідження. Право і суспільство. 2012. № 6. С. 210-214.
2. Методика судово-почеркознавчої експертизи : загальна частина / К.М. Ковальов, З.С. Меленевська, Н.Г. Шпакович. Київ. ДНДЕКЦ МВС України. 2008.
3. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : наказ Міністерства юстиції України № 53/5 від 08.10.1998. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення 27.10.2021).
4. Недопустимість висновку почеркознавчої експертизи, проведеної за копіями/фотокопіями об'єкта дослідження: практика ВС. URL: <https://www.uk-legal.od.ua/nedopustimist-visnovku-pocherkoznav/> (дата звернення 27.10.2021).
5. Експертиза почерка та підпису по копії. URL: <https://expertise.kiev.ua/uk/7856785/> (дата звернення 27.10.2021).

Курман Олександр Васильович,
доцент кафедри криміналістики
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого, кандидат
юридичних наук

ДИСТАНЦІЙНИЙ ОБШУК ЕЛЕКТРОННИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ В УКРАЇНІ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Поява в Україні нових перспектив і можливостей передачі інформації через телекомунікаційні мережі призвело до виникнення раніше невідомих викликів та загроз у сфері кібербезпеки та інформаційних технологій. На сьогодні, маючи бажання, певні технічні та фінансові можливості, можна знайти, отримати інформацію (в тому числі конфіденційну) майже про кожну людину або підприємство, установу, організацію, та використати її для шантажу, погроз, впливу при прийнятті рішення державним посадовцем, суддею, прокурором, слідчим, громадським діячем тощо. Необхідно пам'ятати й про шахрайства у сфері надання послуг через мережу Інтернет та «кібертероризм», що набувають все більш загрозливих масштабів.

Не викликає сумнівів, що правоохоронна система має адекватно відображати зміст своєї діяльності щодо боротьби з високотехнологічними кримінальними правопорушеннями. В першу чергу, це стосується виявлення, фіксації слідів злочинної діяльності на електронних носіях інформації, в середовищі транспортних телекомунікаційних мереж та електронних системах.